

redno zaposleno izven domačije in v posebno skupino uvršča ostarele kmečke obrate, ki nimajo lastne delovne sile.

V četrtem poglavju so prikazane, predvsem na osnovi dosedanjih procesov, osnovne težnje, ki bodo še v prihodnje opredeljevale mobilnost (prostorsko in poklicno) kmetijskega prebivalstva in vplivale na strukturalne spremembe podeželja. Avtor domneva, da se bo povečalo število ostarelih gospodarstev že v najkrajšem času, prav tako pa tudi ne bo mogoče zaustaviti zaposlovanja kmečkih ljudi izven kmetij. Toda učinkovitejša prometna povezanost podeželja z industrijskimi središči bo zavrla izseljevanje kmetov in prispevala k povečanemu dnevnemu nihanju delovne sile. Z zmanjševanjem agrarnega življa se bo postopoma tudi povečevalo zemljišče družbenega sektorja kmetijstva.

V poslednjem poglavju so nanizane najpomembnejše sklepne ugotovitve, ki so jih osvetlila ta proučevanja. V prilogi (str. 113—124) je dodan pregled glavnih strukturalnih sprememb kmetijstva v nekaterih evropskih in drugih državah. Med besedilom je objavljenih 44 tabel, 9 grafikonov in prav toliko kartogramov.

Markovićevo delo nam osvetljuje glavne probleme, ki so povezani neposredno z vsemi spremembami, ki jih je doživljalo naše podeželje. Čeprav so v knjigi globalno osvetljeni premnogi procesi, ki spremljajo razslojevanje kmetijskega prebivalstva, pa vendarle menim, da bo mogoče spoznati nove pojave in procese s podrobnimi lokalnimi proučevanji. Vsekakor pa je lahko prikazano delo vzpodbuda, da bi pripravili tudi sintetični pregled geografskih učinkov deagrarnizacije slovenskega podeželja.

Milan Natek

Društvene promjene na selu. Biblioteka Sociologije sela. Beograd, 1974, str. 208.

Med številnimi sociološkimi razpravami, ki obravnavajo sodobno problematiko naše družbe, zavzema posebno mesto predstavitev povojnih družbenih in gospodarskih sprememb na podeželju. Skoraj v vsem povojnem obdobju je namenjala tudi geografija posebno skrb proučevanju naše podeželske strukture in fiziognomije. Zato s toliko večjo vedoželjnostjo posežemo po knjigi, ki jo je napisala skupina sociologov, ekonomistov in drugih, ki so zbrani v Centru za sociološka proučevanja podeželja pri inštitutu za družbena proučevanja zagrebskega sveučilišta, saj skušamo najti v njej številna pojasnila za strukturalne in fiziognomske spremembe naših vasi.

Knjiga je vsebinsko sestavljena iz dveh zaokroženih sklopov vprašanj, ki osvetljujejo povojne spremembe na podeželju. Prvi del knjige zajema prikaz glavnih družbeno-gospodarskih sprememb na podeželju in kmetijstva. Temelji na obdelavi in interpretaciji ustreznega in z rednimi statističnimi popisi in anketami zbranega gradiva. Drugi del knjige, ki daje vpogled v socialno reprodukcijo (zasebnih) kmečkih obratov ter interpretacijo stališč, ki se pojavljajo ob podružbljanju kmetijstva, pa sloni na rezultatih ankete, ki je zajela 1.478 kmetij, in sicer v šestih občinah v različnih predelih Jugoslavije (Bosanska Gradiška, Kragujevac, Ruma, Strumica, Skofja Loka in Valpovo).

Nagle povojne družbene in gospodarske spremembe so v mnogočem prispevale, da je podeželje postopoma izgubljalo nekaj tako značilne oblike samooskrbne usmerjenosti. S tem se je velik del prebivalcev vaških naselij s kmetijami vred vključil v tokove, ki so usmerjali celotno gospodarstvo. Med izredno pomembnimi dejavniki, ki so temeljito posegli v preobrazbo nekdanje strukture in podobe vasi, so elektrifikacija, razširitev sodobnega prometnega omrežja, pa sodobna oskrba s pitno vodo (napeljava vodovodov) in še vrsta drugih ukrepov, ki so znatno dvignili osebni in družbeni standard podeželskega prebivalstva. Industrializacija in urbanizacija sta segli na podeželje s svojimi številnimi tipalkami. Pod njunimi vplivi prihaja še danes do izrazite polarizacije našega podeželja: vasi in kmetijska proizvodnja v območjih, ki so pod neposrednimi vplivi neagrarnih dejavnosti, se naglo spreminjajo in usmer-

jajo svojo proizvodnjo v tržne namene. Na drugi strani pa imamo še vedno obsežna in sklenjena območja podeželja, kjer še prevladuje stari način gospodarjenja in dela na zemlji.

Deagrarizacija je pospešila izumiranje (propadanje in pretapljanje) kmetij, prav tako pa je tudi prispevala k nenavadno močnemu porastu števila kmečkih obratov, ki so že v lasti nekmetijskega prebivalstva. Značilno je, da večina kmetij, ki so v rokah delavcev in uslužbencev, ne prilagaja svoje proizvodnje tržnim zahtevam in potrebam, temveč so njihovi pridelki namenjeni v glavnem le domačim potrebam. Njihova zemlja je čedalje bolj ekstenzivno obdelana in prav tu nastaja znaten socialni prelog. V šestdesetih letih (1960—1969) se je v Jugoslaviji zmanjšalo število kmečkih obratov za okrog 20.000 enot. Avtorji zatrjujejo, da se bo zmanjševalo število kmetij tudi v prihodnje, kajti učinki preseljivke kmetijskega prebivalstva na zmanjšanje števila kmetij kasni v naših razmerah s 15 do 20-letno zamudo.

Drugi del knjige, kot smo že prej zapisali, sloni na interpretaciji ankete s 93 vprašanji, s katero so zajeli 1.478 kmetov oziroma kmečkih obratov v 69 naseljih v 6 občinah. Anketa je bila opravljena v letu 1973. Na osnovi dobljenih podatkov so zelo podrobno predstavljene prebivalstvene strukture obravnavanih kmetij, njihova delovna sila, posamezne sestavine zemljiške posesti, prikazana sta opremljenost gospodarstev s stroji in njihovih gospodinjstev v sodobnimi civilizacijskimi pridobitvami. Podana je proizvodna usmerjenost kmetij in oblike ter razsežnosti proizvodnega sodelovanja (kooperacija) s kmetijskimi obrati družbenega sektorja. V poglavju o socialni reprodukciji kmečkih gospodarstev so nakazani vzroki, ki razkrajajo obstoječo zemljiško-posestno in socialno strukturo kmetij (deagrarizacija, odseljivanje, šolanje otrok itd.). Ilustrativen je podatek, da je bilo v začetku sedemdesetih let okrog 49 % pravih kmetij, vse druge (51 %) pa so bile že v rokah nekmetijskega prebivalstva. Med nekmečkimi ali marginalnimi domačijami razlikujejo avtorji na osnovi virov dohodkov: mešane kmetije, nekmetijske obrate in domačije (ostarele) brez ustreznih človeških delovnih moči. Nazorno so prikazane razlike med posameznimi gospodarsko različno razvitimi območji Jugoslavije. Se posebej je orisan razkroj kmečkih družin, ko se zmanjšuje število članov njihovih gospodinjstev, pa tudi število družin na kmetijo se vedno bolj približuje idealnemu razmerju (po eno gospodinjstvo na dom).

Ceprav je bilo napisanega in objavljenega o problematiki našega podeželja že mnogo gradiva, dobi bralec vtis, da so ga raziskovalci pustili zavestno ob strani. Menimo namreč, da bi z uporabo vsaj glavne literature dobile predstavitve statističnega in anketnega gradiva poglobljeni obseg. S tem bi samo obogatili poznavanje sodobne problematike, ki tare naše podeželje. — Med besedilom je objavljenih 115 tabel in 9 grafičnih ponazoritev.

Milan Natek

Nekaj novosti iz poljske geografske književnosti

»Geografski vestnik« že dolga leta posveča posebno pozornost važnejšim delom iz poljske geografske književnosti, ne le iz razloga, ker smo slovenski in jugoslovanski geografi ves ta čas s poljskimi geografi v živahnih delovnih stikih, temveč tudi ker je poljska geografska znanost med najboljše organiziranimi in najiniciativnejšimi na svetu.

Tokrat bi na kratko predstavili predvsem nekatera najnovejša dela vodilnega poljskega geografa prof. dr. Stanisława Leszczyckega. To ne samo zato, ker gre za geografa, ki je bil do nedavna direktor velikega Inštituta za geografijo in za gospodarjenje s prostorom (kakor se zadnji čas imenuje) Poljske Akademije Znanosti, temveč tudi ker je vršil ali še vrši važne funkcije, povezane z urejanjem prostora, prostorskim načrtovanjem in varstvom ter negovanjem okolja na Poljskem: funkcije predsednika komiteja za gospodarjenje s prostorom Poljske Akademije Znanosti (PAN), člana prezidija komiteja za proučevanje in prognoze »Poljska 2000« in komiteja »Človek in okolje«